

VAN VZW TOT VZW: DE VERENIGING ZONDER WINSTUITKERING

De hervorming van het vennootschaps- en verenigingsrecht – een stand van zaken

---

De krachtlijnen van de hervorming van het vennootschaps- en verenigingsrecht

De hervorming van het vennootschaps- en verenigingsrecht van minister van Justitie Koen Geens heeft als centrale doelstellingen **transparantie, eenvoud** en waar mogelijk ook **harmonisatie**. De belangrijkste en meest bekende maatregelen die hij daarbij wil treffen zijn:

- 1) het verminderen en vereenvoudigen van de vennootschapsvormen van twaalf naar vier (nl. de nv, bvba, cvba en maatschap); en
- 2) **het ‘vrijmaken’ van het verenigingsrecht, ofwel het onbeperkt toelaten van economische activiteiten voor verenigingen.**

Het verenigingsleven spitste eind 2015 uiteraard de oren bij de bekendmaking van deze tweede hervormingslijn omdat ze raakt aan de kern van de identiteit en werking van verenigingen in België. Na uitgebreid eigen onderzoek naar de gevolgen van deze geplande hervorming en een reeks overlegmomenten met de minister en zijn kabinet, kunnen we nu een eerste antwoord geven op veel gestelde vragen van verenigingen. **Klik op de driehoekjes om de verschillende hoofdstukken open te klappen.**

1. Wat wil de minister exact veranderen in het verenigingsrecht?

SHORTCUT – *Verenigingen zullen in de toekomst onbeperkt economische activiteiten mogen ondernemen, niet langer beperkt door het troebele en voor interpretatie vatbare criterium van bijkomstigheid. Van een verbod op winstoogmerk gaan we naar een verbod op winstuitkering.*

Met de hervorming van het verenigingsrecht wil minister Geens **komaf maken met een volgens hem belangrijke fout** in de oorspronkelijke vzw-wet van 1921. Zo stelt artikel 1 van de vzw-wet dat verenigingen enkel burgerlijke daden en **geen handelsdaden** mogen stellen. In de praktijk mag dat laatste echter wél, voor zover de economische activiteiten **“van bijkomstige aard zijn”**. Logisch, want bijna elke vereniging onderneemt wel eens een economische activiteit, zoals het organiseren van een wafelbak of spaghettiavond. (De winst van deze activiteiten wordt ook niet uitgekeerd, maar geïnvesteerd ten voordele van de non-profitactiviteiten van de vereniging.)

Het toelaten van bijkomstige economische activiteiten vormt dus een noodzakelijke buffer die voor het overgrote merendeel van de vzw’s volstaat. Maar wat als je flirt met de grens van bijkomstigheid? Zo is het niet ondenkbaar dat een populair jeugdhuys naar verloop van tijd aanzienlijke winsten maakt met haar drankverkoop, of dat een vereniging voor amateurfotografie opeens een succesvol fotoboek uitgeeft.

Het juridische criterium van een bijkomstige economische activiteit is helaas **bijzonder troebel en vatbaar voor interpretatie** – en dus wil de minister ervan af. In zijn hervorming verdwijnt daarom het eigenlijk arbitraire onderscheid tussen burgerlijke en handelsdaden. Dit heeft een belangrijk tweeledig gevolg:

- 1) een vereniging zal in de toekomst onbeperkt¹ economische activiteiten mogen uitoefenen en winst mogen maken;
- 2) het **verbod op winstuitkering** zou het nieuwe, enige onderscheid tussen vereniging en vennootschap worden.

2. Wat zijn de voordelen van zo'n onderscheid tussen verenigingen en vennootschappen op basis van het winstuitkeringsverbod?

SHORTCUT – *Het winstuitkeringsverbod is helderder en eenvoudiger te controleren en beoordelen dan een verbod op winsttoogmerk. Je keert winst uit of niet, punt. De rechter hoeft zich niet uit te spreken over wat nu een gerechtvaardigd maatschappelijk doel is. Plus: de naam “vzw” zal kunnen blijven.*

Het onderscheid tussen verenigingen en vennootschappen op basis van het verbod op winstuitkering heeft het voordeel van **eenvoud en helderheid**: keert je organisatie winst uit (direct of indirect), dan kan ze géén vereniging zijn. In de hervorming van Geens zal voor dit onderscheid een nultolerantie worden gehanteerd: het strikte verbod zal even strikt gecontroleerd worden. (Onkostenvergoedingen e.d. vallen hierbij in principe niet onder het verbod, tenzij ze als verdoken winstuitkering kunnen worden gekwalificeerd.)

Verenigingen moeten zich bijgevolg geen zorgen meer maken over de omvang van het aandeel economische activiteiten in de organisatie, en moeten zich hier niet meer voor verantwoorden in de rechtbank (met het risico om als ‘schijn-vzw’ te worden geclassificeerd). Een goede zaak, vinden we.

Het verbod op winstuitkering zorgt tot slot ook voor een zekere **continuïteit**. De naam “vzw” (vereniging zonder winstuitkering) blijft bestaan, andere wetten en decreten waarin de afkorting stond hoeven niet veranderd te worden. (Helaas ligt dat met de Franse vertaling iets anders.)

3. Waarom was het verbod op winstuitkering echter niet voldoende voor verenigingen?

SHORTCUT – *Eenvoud mag niet ten koste van alles gaan. Het schrappen van de vereiste om als vzw een maatschappelijk doel te hebben, zou **afbreuk doen aan de identiteit en bestaansreden van de vzw**, zoals dit momenteel ook in het aanvoelen bij mensen leeft. Zonder maatschappelijk doel is er bovendien geen verschil tussen een vereniging en een onderneming die (nog) geen winst uitkeert. Het begrip ‘vzw’ zou volledig verwateren.*

De overstap van het verbod op winsttoogmerk naar het verbod op winstuitkering is een **tweesnijdend zwaard**. Vandaag moet je in de rechtbank schermen met argumenten dat je winstgevende economische activiteiten ten voordele van je maatschappelijk doel waren, en de rechter moet zich vervolgens uitspreken over de ‘echtheid’ van dat maatschappelijk doel. Het onderscheid op basis van het heldere

---

¹ Althans in theorie, zie “6. Betekent dit dat verenigingen in de toekomst zonder gevolgen onbeperkt economische activiteiten zullen kunnen ondernemen?”.

verbod op winstuitkering maakt komaf met die interpretatieplicht voor de rechter. De minister vond dit een positieve evolutie: hoe minder interpretatieruimte, hoe meer transparantie.

Maar het niet meer moeten controleren en interpreteren van de aanwezigheid van een maatschappelijk doel, betekent onmiddellijk dat het hebben van een maatschappelijk doel *niet meer noodzakelijk* wordt voor het zijn van een vereniging. Zolang je geen winst uitkeert, zit je immers veilig! Een vereniging zou dan wel nog steeds zijn maatschappelijk doel statutair mogen verankeren als ze dat wil, maar het zou niet langer verplicht zijn. **Het maatschappelijk doel van een vereniging zou hiermee zijn juridisch belang verliezen.**

En daar knelde het schoentje voor verenigingen, om verschillende redenen. Eerst en vooral raakt het hebben van een maatschappelijk doel aan **de identiteit van de vzw, de essentie van het verenigingszijn**. De vzw is een sterk merk, zo je wil, dat alom erkend en gewaardeerd wordt. We doen wat we doen *omwille* van dat maatschappelijke doel. Het afschaffen van haar noodzaak doet dan ook **afbreuk aan het label “vzw”**. Bovendien staan verenigingen en social-profitorganisaties al langer onder druk van de commercialisering en vermarkting. Het schrappen van het maatschappelijk doel zou ons enkel kwetsbaarder maken.

Tot slot zouden meer en meer entiteiten het label ‘vzw’ kunnen opplakken zonder in de geest een echte vereniging te zijn. Denk maar aan de startende onderneming die in zijn eerste jaren nog geen winst plant te maken; via de hervorming zou hij zich een vzw kunnen noemen (zonder een maatschappelijk doel) en zo handig gebruik maken van de voordelen verbonden aan het vzw-zijn. Om daarna, wanneer er wel winst verwacht wordt, over te schakelen naar een vennootschapsvorm. **Het begrip “vzw” dreigt zo volledig te verwateren.**

4. Hoe wordt de eigenheid van de vzw nu toch gevrijwaard?

SHORTCUT – Op twee manieren:

*1. Naast het winstuitkeringsverbod wordt nu een **tweede criterium** aan de definitie toegevoegd: elke vzw moet een of meerdere gedefinieerde “belangeloze” doelen hebben. Verenigingen zullen nog steeds onbeperkt economische activiteiten mogen uitoefenen, maar nu ten dienste van die belangeloze doelen.*

2. Winst uitkeren kan wel aan leden of derden, voor zover dit past in het kader van het belangeloos doel van de organisatie. Vb. ledenvoordelen in overeenstemming met het doel zullen zo gedekt worden.

Ervan overtuigd dat het winstuitkeringsverbod niet de lading van de (juridische) essentie van een vzw dekt, pleitten het verenigingsleven en de social-profitorganisaties voor de introductie van een tweede, positief geformuleerd criterium in de wettelijke definitie van een vereniging zonder winstuitkering. Volgens dat criterium **moeten vzw’s een of meerdere gedefinieerde “belangeloze” doelen hebben**. Zo wordt het goede van de hervorming van de minister (het onbeperkt toelaten van economische activiteiten voor verenigingen) gecombineerd met het behoud van een ideëel, belangeloos maatschappelijk doel. De minister heeft deze toevoeging ondertussen aanvaard en zorgt voor het aangepast juridisch vocabularium.

Vzw's zullen dus statutair moeten (blijven) verankeren wat hun "belangeloos" doel is. Hiermee vrijwaren we de eigenheid van verenigingen. Dit is ook voor overheden een belangrijke verzekering, bijvoorbeeld in het kader van subsidies.

Tot slot is vanuit het verenigingsleven en de social-profitorganisaties ook een modaliteit toegevoegd aan het verbod op winstuitkering. Winst uitkeren aan leden of derden – of die nu financieel of materieel is, direct of indirect – zal verboden zijn *tenzij* de leden of derden deel uitmaken van de begunstigen van het belangeloos doel van de organisatie (denk vb. maar aan de verenigingen waar armen het woord nemen, waar mensen in armoede ook in het bestuur van de vzw zetelen). Ook deze toevoeging is aanvaard door de minister.

5. Wat verandert er nog voor verenigingen binnen het vennootschaps- en verenigingsrecht?

SHORTCUT – *Verenigingen zullen in de toekomst voor dezelfde rechtbank als vennootschappen moeten verschijnen: de ondernemingsrechtbank. Ook het bewijsrecht, publiciteitsrecht en faillissementsrecht van de vennootschappen zullen van toepassing worden op verenigingen, mits de nodige aanpassingen.*

Het 'liberaliseren' van de vereniging – lees: het onbeperkt toelaten van economische activiteiten – vormt een belangrijke wijziging van het verenigingsrecht. Het laat minister Geens zo toe om een reeks **harmonisaties** door te voeren in het **vennootschaps- en verenigingsrecht**: verenigingen worden na de hervorming immers volwaardige 'economische actoren' en zullen vallen onder een universeel ondernemingsbegrip (net als vrije beroepers en landbouwers, overigens). Waar verenigingen en vennootschappen vandaag nog voor aparte rechtbanken moeten verschijnen (respectievelijk de burgerlijke rechtbank en de rechtbank van koophandel), zal dat in de toekomst dan ook voor dezelfde rechtbank zijn: de **ondernemingsrechtbank**. In eenzelfde beweging zullen ook het voor ondernemingen geldende **faillissementsrecht**, **bewijsrecht** en **publiciteitsrecht** van toepassing worden op verenigingen.

Van de bovenstaande harmonisaties vormt in het bijzonder de toepassing van het faillissementsrecht een ingrijpende verandering, die vooral op het niveau van de **bestuurdersaansprakelijkheid** zwaar zou wegen voor (kleine) verenigingen. Oprichters en bestuurders zijn tijdens de eerste drie jaar van een onderneming immers normaal gezien onbeperkt aansprakelijk. De minister kwam de bezorgdheden van het verenigingsleven over deze onbeperkte aansprakelijkheid tegemoet met de nieuwe bepaling dat verenigingen bij een faillissement onder (nader te bepalen) ruime kwantitatieve omzetrempels zullen kunnen genieten van een beperkte bestuurdersaansprakelijkheid.

6. Zullen verenigingen in de toekomst onbeperkt economische activiteiten kunnen ondernemen, zonder gevolgen?

SHORTCUT – *Nee. De hervorming van minister Geens staat volledig los van vb. het fiscaal recht, de vrijwilligerswet en de Europese staatssteunregels. Die blijven hun eigen logica volgen, waarin het ondernemen van economische activiteiten op grote schaal belangrijke gevolgen kan en zal hebben*

voor verenigingen (gaande van het vallen onder vennootschapsbelasting tot het kwetsbaar zijn voor klachten van verboden staatssteun).

De minister maakt zich sterk dat **de hervorming juridisch neutraal zal zijn ten opzichte van andere rechtstakken en –niveaus**. Dit betekent dat onder meer het fiscaal recht, de vrijwilligerswetgeving en andere rechtsdomeinen onverminderd in hun huidige vorm van toepassing zullen blijven.

Dit is geen onbelangrijke vaststelling: het **fiscaal recht werkt** bijvoorbeeld voor de toepassing van de rechtspersonen- en vennootschapsbelasting **nog steeds met het criterium van de bijkomstigheid van de economische activiteiten in de organisatie**, en dit zal dus ook zo blijven. Overschrijd je de grens van bijkomstigheid, dan zal je vennootschapsbelasting moeten betalen. **Dit betekent dat vzw's** in theorie dan wel onbeperkt zullen zijn in het opzetten van economische activiteiten via de hervorming van Geens, maar **in de praktijk wel nog steeds gevolgen zullen kunnen ondervinden** van deze beslissing via het fiscaal recht (en verder). En lang niet elke vereniging zal baat hebben bij het vallen onder vennootschapsbelasting en het bijkomende gevolg niet te kunnen werken met (het fiscaal gunstige statuut voor) vrijwilligers...

Verenigingen denken dus best twee keer na vooraleer ze ongebreideld economische activiteiten gaan ondernemen, ook in het licht van de **Europese staatssteunregels**: in Europa kan een organisatie die subsidies krijgt én economische activiteiten organiseert, aangeklaagd worden voor verboden staatssteun. Ook verenigingen zijn onder bepaalde omstandigheden vatbaar voor dit soort klachten (vb. wanneer ze niet onder de bestaande uitzonderingsregimes vallen).

De mogelijke impact van de hervorming op het krijgen van **subsidies** voor verenigingen blijft voorlopig nog enigszins onduidelijk. Wat wel al duidelijk is, is dat er een goede afstemming nodig zal zijn tussen de gehanteerde criteria voor verenigingen in de subsidiewetten en -decreten van de verschillende beleidsniveaus. De concrete mogelijke impact op subsidies wordt ondertussen verder onderzocht in samenwerking met het kabinet Geens.

De hervorming van minister Geens kunnen we dus het best samenvatten als **een interne vereenvoudiging, die losstaat van de regels die in andere rechtstakken doorwerken op verenigingen**. Verenigingen moeten dus op hun hoede blijven voor interacties met regels van onder meer fiscaal en Europees recht.

7. Wat met de vennootschap met sociaal oogmerk? Blijft die nog bestaan?

SHORTCUT – De VSO zal mogelijk toch blijven bestaan, maar allicht in een herwerkte vorm als een door de Nationale Raad voor Coöperaties erkende variant van de coöperatieve vennootschap (cvba). Zo wordt het behoud van het gewaardeerde en internationaal bewonderde 'VSO'-label mogelijk gemaakt en wordt meteen een boost gegeven aan de coöperatieve vennootschap.

In de oorspronkelijke hervormingsplannen van minister Geens verdween onder het motto van vereenvoudiging ook de vennootschap met sociaal oogmerk (VSO). De minister gaf hierbij aan dat de eenvoudige coöperatieve vennootschap (cvba), en/of de vernieuwde vzw, volgens hem zonder problemen alle specifieke kenmerken en voordelen van de VSO kon opvangen. Maar ook hier was de

minister onvoldoende vertrouwd met het **belang van de identiteit en het label van de VSO voor social-profitorganisaties**.

De VSO is als rechtsvorm immers een belangrijke schakel tussen de vennootschap *pur sang* en de vereniging. Het laat zowel sociaal voelende ondernemingen als ondernemende verenigingen toe om een belangeloze doelstelling statutair te verankeren in een vennootschapsvorm en hierbij zowel een beperkte vorm van winstuitkering en het gemakkelijk ophalen van kapitaal mogelijk te maken. De VSO is als het ware een amfibie, dat het beste van twee werelden combineert voor zij die willen ondernemen onder een sociale banier. Ook onze buurlanden in Europa en de Europese Unie zelf zien steeds meer heil in een rechtsvorm voor sociaal ondernemen; onze VSO wordt hierbij als lichtend voorbeeld gezien voor de ontwikkeling van eigen varianten.

Het pleidooi van de social-profitsector is uiteindelijk niet in dovemansoren gevallen bij de minister: **de minister onderzoekt of de VSO kan blijven bestaan**. Hoe ze exact zal voortleven moet nog technisch worden uitgeklaard, maar **hoogstwaarschijnlijk** zal ze dan **als erkende variant van de coöperatieve vennootschap** worden uitgewerkt (naar analogie van de erkenning voor coöperatieve vennootschappen door de Nationale Raad voor Coöperaties). Deze erkenning garandeert dan de aanwezigheid van een statutair verankerd belangeloos doel en legt de grenzen van de winstuitkering vast. De koppeling van de VSO aan de cvba zou zo meteen ook kunnen zorgen voor een boost van de coöperatieve vennootschap.